

Slavernij in de vogelwereld

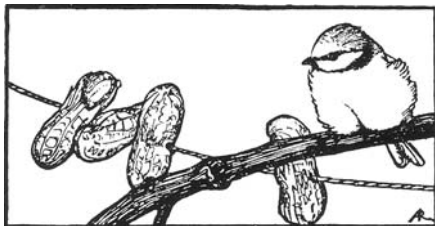
A. A. VERVEEN

Eind 1971 kwamen wij (als Amsterdammers) voor het eerst van ons leven in een huis met een tuin (in Lisse). De tuin (9 bij 10 meter) ligt „in” het huis in een straatje met Patio-woningen en werd zo ontworpen, dat de vogels er zich thuis zouden voelen (zowel open als laag en hoog begroeide delen; en een klein vijvertje met een „beekje” dat via een ondiepe plas weer in het vijvertje loopt). Een afsluiting daarvan houdt de katten buiten. Vanaf het begin voldeed de tuin aan het gestelde doel. Wij Leven nu in een 'omgekeerde' volière: wij achter glas en de vogels vrij in de tuin.

Jaarlijkse broedgasten vanaf het eerste uur zijn de Wilde Eend, de Merel (in een broedbuidel van lavendeltakken tegen een muur met ochtendzon), de Koolmees en incidenteel de Pimpelmees (in broedkastjes tegen de glaswand met ochtendzon). Het stromende water trekt alle kleinere vogels in de buurt aan, evenals een klein plekje met droog zand. Tot nu toe krijgen wij regelmatig bezoek van Mussen, Spreeuwen en een Roodborstje (wintergast) en incidenteel van het Winterkoninkje, Lijsters, Groenlingen, een Tjiftjaf of erop lijkende vogel, een Fazant (hen), Vinken en de Blauwe Reiger (om het vijvertje leeg te vissen). Kautjes en meeuwen durven niet binnen te vliegen. Door ons werk zijn observaties van het vogel-wel-en-wee beperkt, maar toch is er al genoeg te beleven aan de 'gewone' vogels.

Mussen en mezen

In de winter hangen wij voor de mezen een kooitje met ongepelde pin-

da's en een vetbal met zaden voor het raam. In dat eerste jaar ('72/'73) deed een mus steeds pogingen de zaadbol te bereiken. Na verloop van tijd lukte het hem aan het kooitje te gaan hangen; en — weer wat later — daarop naar boven te klimmen tot aan de zaadbol. De volgende winter hing ik het pindakooitje weer op. Nu zonder vetbol. Toen gebeurde er iets ongehoorlijks.

Wanneer een Koolmees binnen kwam en op de pinda's of ging, streek er prompt een mus neer in de 5 meter verder staande prunus. Dit moest dezelfde mus zijn, want de Koolmees ging aan het werk en hakte een pinda open; waarop de mus aanvloog, de mees wegjoeg en hangend aan het kooitje de pinda uit de schil probeerde te halen. Soms lukte dit en soms ook niet. De mus had al gauw door, dat hij moest wachten tot de mees aanstalten maakte de pinda uit de huls te halen. Maar toen was het ook bekeken. De mees bleef aan het werk, en elke pinda was voor de mus. Een stuk of 4 andere mussen kwamen erbij, die het kunstje van hun slimme soortgenoot afkeken. Dit stel van 5 zat daarop alle dagen in de prunus en iedere mees die op de pinda's afkwam was hun slaaf. De hele dag hakten de mezen pinda's open: voor de mussen. Het merkwaardige was dat de mezen hun gewoonte om bij het fourageren ook Tangs dit pindakooitje te komen niet lieten varen.

Na een paar dagen van bewondering voor de mussen kreeg ik medelijden met de mezen. Ik maakte een cilinder van kippegaas en hing dat om de pinda-kooi. De mees kroop er in, wat de mussen niet durfden.

Mussen en Merels

Toen ik dit onlangs aan anderen vertelde, kreeg ik een verhaal te horen over een paar Merels als slaaf van een mus.

In een stadstuin zaten een merel- en een mussenpaar, beide met broedplannen. De Merels waren ijverig bezig met het bouwen van hun nest. Een van de mussen bleef in de buurt.

De Merels vlogen steeds aan met takjes, die ze in het nest legden. Zodra de Merel dan weer weg was, kwam de mus, haalde het takje eruit en gebruikte dit voor zijn eigen nest. Dit ging zo door tot het nest van de mus klaar was.

Wilde Eenden

Een ander voorbeeld van „slavernij” vertoonde onze Wilde Eend. Vanaf voorjaar 1973 broedt steeds dezelfde eend in ons tuintje. Nadat de eieren zijn uitgekomen houden wij de tuin enkele weken afgesloten, om het gedrag van deze slimme en levendige dieren te kunnen bekijken. Dit voorjaar ('77) kwam er opeens een andere, ons onbekende, eend binnenvliegen. Het was duidelijk, dat zij de tuin goed kende. Dus moest het een jong uit een voorafgaand jaar zijn. Dat bleek ook uit haar tekening. De originele eend (we zullen haar „grootmoeder” noemen) heeft een dubbele witte streep op de spiegels, deze („moeder”) vertoonde dat ook, maar wat minder duidelijk.

Na het gebruikelijke ceremonieel (o.a. terrein-verdediging door haar woerd) ging zij aan de nestbouw (onder de prunus) en aan de leg. Na 13 eieren begon zij te broeden. Onder-tussen was grootmoeder ook binnengekomen. Die maakte haar nest op haar oude plaats: onder de mahonie-struiken bij het vijvertje; een meter of zes van de ander vandaan. Grootmoeder begon te broeden toen ze 16 eieren had gelegd. Zij lag precies een week achter op moeder.

Toen op de 28ste broeddag de 13 jongen van moeder het nest verlieten en het vijvertje insprongen, verliet grootmoeder haar nest om ze uit de vijver te jagen. Dit gebeurde steeds

vaker en het werd snel duidelijk, dat er van het tweede nest niets terecht zou komen. Het totale (afgesloten) gebied van 90 m² was te klein voor twee eenden met jongen, maar op dat moment had het geen zin meer het eerste stel uit de tuin te zetten. Wij wachtten met spanning of wat er zou gebeuren.

De jonge eendjes hadden geen voorkeur: ze liepen achter de dichtstbijzijnde staart aan en hadden nu twee moeders. Grootmoeder had meer ervaring en was agressiever. Zij werd snel de baas. Een week na het uitkomen had grootmoeder het voor het zeggen. Zij verzorgde de jongen, die nu ook allemaal onder haar sliepen. Moeder mocht pas eten als oma en de jongen genoeg hadden gehad. Zij bevond zich steeds aan de „buitenkant“ van het gezin en ontwikkelde de functie van „waakhond“, terwijl grootmoeder dit meer en meer aan haar „dirigeerde“. Na een dag of 10 was er een „ouderwets Chinees gezin“ ontstaan. Dit bleef verder zo, waarbij de eigenlijke moeder uitsluitend en voortdurend als „waakhond“ fungeerde; afgezien van het ene uurtje per dag waarin grootmoeder haar eigen woerd opzocht.

Deze „slavernij“ van moeder-eend hield na een week of 4 vrij plotseling op. Grootmoeders' woerd kwam toen elke middag overvliegen en lokte haar mee. Zij bleef steeds langer weg en kwam tenslotte helemaal niet meer terug, zodat moeder weer de complete moederrol kon vervullen. Inmiddels hadden de jongen de hele tuin in bezit genomen en wanneer ze niet sliepen verspreidden ze zich daarover. Moeder-eend kon bier geen oog op houden. Zij loste dit op door omhoog te vliegen en op de dakrand te gaan zitten. Daar had ze een goed oog op het geheel. Bij het slapen kwam ze naar beneden, maar na het eten (na de rust) vloog ze weer naar haar vaste uitkijkpost. Daarvan kwam ze dan alleen, luid schreeuwend, omlaag als er onheil de tuin binnenkwam (meestal in de vorm van een van ons). Na zes weken hebben wij het stel losgelaten. We zijn nu erg benieuwd naar wat er het volgend seizoen zal gebeuren, want uit de ervaring van ons en onze burens blijkt dat de eenden steeds naar hun oude broedplaatsen terugkomen.

tekeningen: Anna Roes

Dit artikel mag voor andere doelen worden gebruikt, mits de bron wordt genoemd:

Verveen, A.A., 1978. Slavernij in de vogelwereld.
De Lepelaar nr. 56: 22-23.

Met behulp van een karakterherkenningsprogramma gedigitaliseerd.
De layout, paginering en spelling kunnen verschillen van het origineel.
De inhoud is dezelfde en mag niet worden veranderd.
Zie onderstaande handtekening.